

De heilige Rita

Zwg door Jiska
Zeker Weten Goed
11 December 2017

✓ Zeker Weten Goed

Auteur	Tommy Wieringa
Genre	Psychologische roman, Streekroman
Eerste uitgave	2017
Uitgever	De Bezige Bij
Pagina's	286

Feitelijke gegevens

- 1e druk, 2017
- 286 pagina's
- Uitgeverij: De Bezige Bij

Flaptekst

Paul Krüzen woont al zijn leven lang met zijn vader in een Saksische spookboerderij aan de Duitse grens. Eens zorgde zijn vader voor hem, nu zorgt hij voor zijn vader. In de halve eeuw die intussen verstreken is hebben ze hun dorp sterk zien veranderen. De wereld is in beweging gekomen: Chinezen hebben de horeca van Mariënveen overgenomen, Russen, Polen en Roemenen zijn in het dorp vertrouwde verschijningen geworden. De grote kentering is begonnen met de Russische piloot die met een sproevliegtuigje uit de Sovjet-Unie ontsnapte, en in het hart van de Koude Oorlog neerstortte in het maisveld achter de boerderij. Dit zette een keten van gebeurtenissen in werking waarvan Paul Krüzen en zijn vader nooit volledig zijn gekomen.

Eerste zin

Samenvatting

Eind jaren zestig trouwen in het oosten van Nederland, in het dorpje Mariënveen, schoolmeester Aloïs Krüzen en Alice Klein Haarhuis. Ze krijgen een zoon Paul. Paul is een moederskindje en zijn vader is tot zijn achtste een schim voor hem. Als hij in 1975 acht jaar oud is, ziet hij zijn vader schreeuwend het maisveld uitkomen. Er is een Russisch vliegtuigje neergestort, zijn vader heeft de piloot eruit getrokken en roept dat Paul zijn moeder de huisarts moet laten bellen.

De Russische piloot is het begin van alle verandering. Zijn vlucht en landing worden landelijk nieuws. Na in het ziekenhuis hersteld te zijn wordt hij weer bij Aloïs en Alice gedropt omdat hij nergens anders heen kan. Zij besluiten dat hij kan logeren totdat hij een eigen huis heeft. Aloïs ziet niet dat zijn vrouw verliefd wordt op de Rus en is geschokt als zij er uiteindelijk met hem vandoor gaat. Paul wil met haar mee maar hij moet van zijn moeder bij zijn

vader blijven.

Paul groeit met zijn vader op en wordt zelf een oude man. Zijn vader zorgde voor hem en vanaf een bepaalde leeftijd zorgt Paul voor zijn vader, die een ernstige wond aan zijn been gekregen heeft. Het lijkt erop dat het been geamputeerd moet worden maar tot die tijd smeert Paul de wond iedere dag in en kookt en zorgt voor zijn vader. Hij heeft zelf geen gezin en gaat voor seks naar een bordeel van een oud-klasgenoot vlak over de grens en een keer per jaar gaat hij met zijn vriend Hedwiges op vakantie naar Thailand.

Op een avond is Hedwiges zo stom om in het café te zeggen dat hij best wat geld heeft, waar Laurens Steggink, een foute man en eigenaar van het bordeel, bij is. Laurens vraagt hem later om in het bordeel te investeren maar Hedwiges weigert en niet veel later wordt hij door twee mannen in huis mishandeld en beroofd. Paul is op dat moment bij een oud-klasgenoot thuis die wat in hem lijkt te zien en komt meteen naar hem toe. Hedwiges zegt tegen de politie dat er dertigduizend euro gestolen is maar tegen Paul zegt hij dat het tachtigduizend euro is. Paul verdenkt meteen Laurens en zijn Russische vriend en uit die beschuldiging ook tegen de politie. Hedwiges wil een wapen van Paul en hoewel Paul eerst weigert, geeft hij het hem later toch. Hij bewapent zichzelf ook en laat zijn huis extra beveiligen.

Hedwiges was al een wat vreemde en teruggetrokken man maar na de overval komt hij helemaal het huis niet meer uit. Pauls vader is ondertussen opgenomen in het ziekenhuis. Op een gegeven moment breekt Paul Hedwiges huis in en vindt hem dood in een stoel. Paul vermoedt moord of zelfmoord maar volgens de arts is hij een natuurlijke dood gestorven. Omdat Hedwiges alleen nog verre familie heeft, regelt Paul zijn zaken en organiseert hij de begrafenis. Uit angst voor Laurens en uit desinteresse komen er bijna geen mensen. Paul zegt dat door de overval Hedwiges' laatste wil om te leven gebroken werd en uit opnieuw zijn beschuldigingen.

Die avond verwacht Paul dat Laurens en de Rus hem op zullen zoeken en hem zullen doden. Hij graaft zich in en wacht hen op maar er komt niemand om hem uit zijn lijden te verlossen.

Personages

Paul Krüzen

Hij is 49 jaar oud, kleine man, zijn familie beheerde vroeger de molen maar na sluiting van de molen had ze een varkensstal gebouwd en grond gepacht van de omringende boeren. Als klein kind hobbelde hij de hele dag achter zijn moeder aan en op school kan hij niet goed meekomen (bloedarmoede). Paul leeft nu al bijna een halve eeuw alleen met zijn vader en zorgt voor hem en zijn wond (bediende, verpleger, kok en voorproever), hij heeft geen partner en één vriend: 'Negenveertig jaar waren ze nu in elkaars leven. Op een dag niet ver van nu zou hij alleen achterblijven in de Saksische boerderij op de Muldershoek, waar hij tot vreemdheid en gesprekken met zichzelf zou vervallen.' (p. 11) Pauls moeder heeft hem bij zijn vader achtergelaten omdat zijn vader anders alleen zou zijn en Paul voelt zich schuldig dat hij de Rus na het carnaval niet gewoon weg heeft laten gaan. Hij heeft het gevoel dat hij voor zijn moeder een weeffout was maar hij kan haar niet haten. Zijn vader heeft hij ook teleurgesteld en Paul ergert zich wel steeds meer aan hem. Voor seks gaat hij naar het bordeel van Steggink en een keer per jaar gaat hij met Hedwiges naar een all-inclusive resort in Thailand. Paul heeft dan net als zijn vader last van heimwee. Hij verzamelde vroeger antiek maar handelt nu in militaria. Hij heeft een mooie verzameling en is een slimme handelaar: hij laat expres een spelfout op het bord langs de weg staan zodat de mensen denken dat hij dom is. Paul vergelijkt zijn leven met dat van een haas als hij ziet hoe die door een kraai wordt opgejaagd en gedood: 'Alles moest zijn beloop hebben. In het leven van de dieren, in dat van hemzelf, Paul Krüzen – meer haas dan kraai. Solitair levend prooidier. Hazenhart.' (p.

42)

Hedwiges Geerdink

Zijn familie is sinds 1911 eigenaar van de kruidenierswinkel in het dorp, Hedwiges runt de winkel nu en veel spullen zijn over datum, hij is een oud-klasgenoot en vriend van Paul, Paul vraagt zich soms af of hij een vriend is of een lotgenoot maar besluit uiteindelijk dat als je al veertig jaar met elkaar omgaat dat je dan vrienden bent. Wel kan hij niet langer dan twee weken met hem op vakantie omdat hij hem niet langer kan verdragen. Hij is mogelijk homoseksueel of asexueel en leeft afgezonderd van de mensen. Paul is al in geen jaren meer bij hem thuis geweest en zijn huis blijkt later zwaar verwaarloosd. Hedwiges praat alleen nog maar over ziekte en dood. Hij heeft twee stemmen en is een miljonair met de hand op de knip. Hij is bang alles te verliezen en berooid te sterven en dat overkomt hem uiteindelijk ook.

Laurens Steggink

Hij is een oud-militair, minder bang dan Paul en geen vriend meer omdat Paul een afkeer heeft gekregen van zijn streken en verhalen. Hij heeft vast gezeten – Laurens Steggink had geen biografie maar een strafblad.' (p. 10) - en is nu eigenaar van een bordeel vlak over de grens. Hij is een man van vallen en opstaan en rijdt in een Ferrari. Paul beschuldigt hem en zijn vriend de Rus van het op hun geweten hebben van Hedwiges' dood en Laurens bedreigt hem dan met de dood.

Aloïs Krüzen

Hij is de vader van Paul, die volgens de dorpelingen door een godswonder met Alice Klein Haarhuis getrouwd was, alleen maar omdat ze niet met een boer wilde trouwen en hij schoolmeester (geschiedenis) was. Aloïs is een bange man die liever dichtbij huis blijft en hij onderbreekt zijn huwelijksreis vanwege heimwee. Zijn angsten en dromen zorgen ervoor dat hij soms niet goed ziet wat er in de werkelijkheid gebeurt. Hierdoor ziet hij niet wat er tussen zijn vrouw en de Russische piloot speelt en na haar vertrek heeft hij de rest van zijn leven een hekel aan Russen. Als hij met Paul achterblijft, is zijn zoon het enige wat voorkomt dat hij zich volledig op zijn ongeluk stort en om die reden brengt hij hem niet naar de paters en leert hij voor hem te zorgen. Dat zijn zoon bij hem blijft en voor hem blijft zorgen, lijkt hij zich gemakkelijk aan te laten leunen. Ook op basis van zijn woorden over Hedwiges dood – 'hij is beter af zo' – kun je opmaken dat hij weinig inlevingsvermogen over heeft.

Quotes

"De avond was fris, er hing een zweem van bleekselderij boven het gras. "

Bladzijde 8

"Hoog op hun machines trokken ze door het onmetelijke dal van plichten en lang voor ze die hitsige, lokkende zaterdagavond hadden bereikt, zouden ze zijn gestorven van verveling. "

Bladzijde 40

"Dat was de stand van zaken in dit deel van het land: wel een wolf maar geen pinautomaat. Die hadden ze uit het dorp weggehaald. Te weinig transacties. "

Bladzijde 115

"Paul bleef verpletterd achter op de bank en ervoer een hevig verdriet omdat hij zulk genot, zulke lichamelijke

vreugde als hij zojuist had gezien, nooit zou kennen. Hij kon ernaar kijken, ernaar verlangen, maar het aanraken, dat nooit. Dat was voor anderen, en hij haatte het leven hartgrondig omdat het hem buitensloot van het beste wat het te bieden had. "

Bladzijde 134-135

"Een onvoorstelbare digitaal-technologische tijdversnelling had zich sindsdien voorgedaan; zonder die revolutie had zelfs zijn tamelijk ouderwetse bestaan er heel anders uitgezien. En de wereld was in beweging gekomen. Russen, Chinezen, Roemenen, Polen en Bulgaren, al die volkeren die je vroeger alleen uit de Bosatlas kende. "

Bladzijde 168-169

"De leegte in huis blies zijn koude adem in zijn nek, zoals ze ook gedaan had toen zijn moeder was vertrokken. "

Bladzijde 218

Thematiek

Eenzaamheid en isolement

Iedereen lijkt uit Pauls wereld te vertrekken en hij blijft alleen achter: 'Zo gingen zijn verwijten rond, wrokkig en bedroefd, de lamentatie van een achterblijver.' (p. 211) Dat begint natuurlijk met zijn moeder die zijn vader en hem in de steek laat. Paul wil met haar mee maar volgens zijn moeder is het beter als hij bij zijn vader blijft omdat die anders alleen is. Vervolgens krimpt het dorp: mensen trekken weg, uiteindelijk willen zelfs de Chinezen die ooit het café overgenomen hebben, er niet blijven. Paul begrijpt daar niets van en is ook teleurgesteld en boos als een plaatselijke zanger die de finales van X-factor bereikt heeft, vertelt dat zijn grootste droom is om naar het westen te gaan. Paul gaat niet op zichzelf wonen en start geen eigen gezin maar zorgt voor zijn vader totdat die in het ziekenhuis terechtkomt. Ondanks de ergernissen mist Paul zijn vader in huis. Vervolgens steelt in zijn ogen de Rus niet alleen zijn moeder maar ook zijn beste vriend, omdat die sterft na een overval waarvan hij Laurens en de Rus de schuld geeft. Hij uit die beschuldigingen openlijk en kan om die reden niet meer naar het bordeel en het café. Hij blijft alleen achter in de boerderij waar hij geboren is en hoopt dat iemand hem ook komt afmaken.

Motieven

Wraak

Paul blijft alleen achter en dat leidt tot wraakgevoelens. Hij uit die gevoelens niet bij de mensen die hem in de steek laten en in wie hij teleurgesteld is, in de eerste plaats zijn ouders, maar projecteert ze op een vreemdeling, de Rus, zoals de Rus ook in de ogen van zijn vader de schuldige was: "Ik haat hen, en mijn haat is volstrekt: tussen ons moet het vijandschap zijn." Pauls vader is een man van het geloof en hij zou graag als Jezus zijn en een dader zijn wang toekeren maar hij worstelt met zijn eigen wraakgevoelens. Ook Paul bezoekt de mis en heeft steun aan verhalen en citaten uit de Bijbel en psalmen. Als kind maakt hij zelf een Maria-beeldje (Maria Anorexia) en zet dat in het kapelletje bij het huis en als Hedwiges overlijdt, wil hij graag zijn Maria-beeld hebben. Maria staat voor vergeving en Paul heeft de vrouw die hem verlaten heeft, nooit gehaat, maar hij wil wel wraak op de Rus als die in zijn ogen zijn beste vriend, zijn lotgenoot, bestolen en de dood in gejaagd heeft: 'Wraak was het zuiverste recht. Ze was goed en rechtvaardig.' (p. 192-193) En: 'Op de rug van de ene hoofdzonde kwam de volgende alweer aangestormd; na de afgunst en de begeerte was het nu de beurt aan ira – de woede, de wraak.' (p. 281)

Vader-zoonrelatie

Pauls moeder legt zijn lot vast als ze Paul bij zijn vader achterlaat omdat Aloïs anders alleen is. Paul voelt zich zelf

ook schuldig ten opzichte van zijn vader omdat hij ooit zijn moeder gewaarschuwd heeft dat de Rus ervandoor ging. De rest van zijn leven zal hij proberen dit goed te maken door voor zijn vader te zorgen terwijl hij zelf alleen maar het gevoel heeft het niet goed te doen in de ogen van zijn vader: Paul is niet slim genoeg en in het ziekenhuis wordt er beter voor hem gezorgd. Paul weet uit de Bijbel dat kinderen op een gegeven moment het huis uit moeten om een eigen gezin te stichten omdat de band tussen ouders en kind maar beperkt houdbaar is. Anders leidt teleurstelling tot afkeer en haat.

Oorlog: algemeen

De Koude Oorlog tussen het Westen en het Oosten staat symbool voor de oorlog tussen Paul en de Rus: 'En de vijand was een Rus, toen en nu en altijd. Er was niks nieuws onder de zon.' (p. 260) De eerste Rus die van hen stal, had een joodse naam, over de tweede, de vriend van Laurens, zegt hij: 'de mof tegen de bolsjewiek' (p. 285). Paul lijkt zich met zijn militariaverzameling zijn hele leven voorbereid te hebben op deze laatste strijd. Wie vrede wil (rust, dood) wil, moet zich namelijk op een oorlog voorbereiden (Luger P08 Parabellum: Si vis pacem para bellum) en vrede begint met uitputting. Paul heeft zich zijn hele leven lang ingehouden maar als zijn beste vriend volgens hem door de Rus de dood wordt ingejaagd, voert hij eerst een symbolisch gevecht tegen zijn geesten op de zolder van de boerderij, uit openlijk beschuldigingen, beveiligd zijn huis extra, kapt alle bomen uit zijn zicht weg en trek het SS-uniform aan om de vijand in op te wachten. Hij is klaar voor de strijd, klaar om net als de haas op zijn geboortegrond neergeschoten te worden en rust te vinden.

Migratie

Paul realiseert zich dat hij geen kinderen heeft en dat die hem op een toekomst gericht zouden hebben, nu zit hij vast in het verleden. Zijn bestaan wordt bepaald door de grond onder zijn voeten, de aarde waarop families voor hem al generaties lang ploeterden. Dat verleden bestaat echter niet meer en zijn trouw daaraan is een illusie: mensen trekken uit het dorp weg, vreemdelingen komen naar het dorp toe, Paul en zijn vader eten blikgroente uit de supermarkt in plaats van groente van het land, de priester komt uit Brazilië, hij heeft liever seks met jonge, Thaise meisjes dan met de oudere Ineke uit zijn eigen dorp. Paul wijt de schraaltes van zijn leven aan deze veranderingen en ziet niet dat hij er zelf middenin zit. (gebaseerd op Vullings 2017)

Opdracht

voor mijn vader, natte eter

en voor marinus

Het 'natte eter' slaat op de manier van eten waaraan Pauls vader de voorkeur geeft: aardappelen, groente en vlees met veel jus.

Trivia

In 'De heilige Rita' speelt net als in 'Joe Speedboot', Wieringa's grote succesroman, een vliegtuig een belangrijke rol.

Titelverklaring

Rita is de naam van het lievelingsmeisje van Paul in Laurens' bordeel. Paul krijgt van Hedwiges een hanger van de heilige Rita en geeft haar er ook een: de patrones van de hopeloze gevallen, onvruchtbare vrouwen en vrouwen met een slecht huwelijk, slagers en vleeshandelaren.

De heilige Rita had vroeger op jonge leeftijd in willen treden maar was uitgehuwelijkt aan een nare man van wie ze twee zonen kreeg. Toen deze man gedood werd, wilden zijn zonen hem wreken maar Rita bad tot God om dit te

voorkomen: liever dode zonen dan zonen die wraak namen. Vlak daarna stierven ze en kon Rita eindelijk intreden. Rita heeft dus net als Pauls moeder haar zonen geofferd voor haar grote liefde.

'Als Rita je heilige is', vervolgde hij, 'dan hou je je gemak. Je wilt niet dat de jager je ziet, je blijft mooi stilzitten waar je zit en verroert je niet.' (p. 276) Hedwiges maakt een fout en scheidt op over zijn geld waardoor hij wordt opgemerkt door de jagers Laurens en de Rus, zij hem overvallen en van zijn geld beroven, wat leidt tot zijn dood.

Structuur & perspectief

Het verhaal is verdeeld in 33 genummerde hoofdstukken. De cijfers zijn uitgeschreven. Een hoofdstuk wordt verder verdeeld met behulp van witregels.

Het verhaal wordt niet-chronologisch verteld: in het heden is Paul 49 jaar oud en sterft zijn enige vriend Hedwiges, in het verleden gaat zijn moeder ervandoor. Deze informatie wordt om en om verteld.

Het verhaal begint als het begin juni is en eindigt op 7 augustus, als Hedwiges begraven wordt, dus er verstrijken ongeveer twee maanden.

Hoewel het lijkt alsof je met Paul meeleeft, is er sprake van een alwetende verteller die boven het verhaal staat en meer weet dan Paul, bijvoorbeeld over de geschiedenis van de Russische piloot. Via informatie over het verleden en andere personages geeft deze verteller ook commentaar op het verhaal, bijvoorbeeld als hij vertelt dat anderen dachten dat Aloïs met de Rus het paard van Troje binnengehaald heeft.

Decor

Het verhaal speelt zich af in het dorpje Mariënveen, in het oosten van het land aan de grens met Duitsland. Ze kunnen wandelen naar de enige esker van Nederland en die is in de buurt van Almelo. Paul woont met zijn vader in een oude en verwaarloosde Saksische boerderij op de Muldershoek. Hij woont in een zogenaamde krimpregio: het aantal inwoners wordt steeds minder waardoor ook het aantal voorzieningen daalt. De regio lijdt ook onder de open grenzen van het nieuwe Europa: er komen steeds meer mensen uit het Oosten, onder wie dieven en stropers. De neergestorte Rus was de eerste buitenlander in het dorp, daarna kwamen de Chinezen die de horeca overnamen en nu is het de beurt aan de Polen, Bulgaren en Roemen. 'Het is zo'n lege, wetteloze grensstreek, zoals je die ook in bijvoorbeeld Noord-Limburg hebt. Zo'n gebied waar de politie onderbemand is en dus niet – of in het gunstigste geval: veel later – verschijnt als er iets misgaat. Het leven voor hoofdpersoon Paul Krüzen en andere vrijgezelle mannen speelt zich in De heilige Rita af in het bijkans lege restaurant Shu Dynasty, voorheen Bar-Feestzaal Kottink; in de snackbar of in Club Pacha.' (Vullings 2017)

Het verhaal speelt zich af in 2017, dat is op te maken uit de datum onder Hedwiges afscheidsbriefje.

Stijl

'Voor wie de roman niet gelezen heeft, lijkt het nu alsof Wieringa in het spoor treedt van Arthur van Schendels sombere, calvinistische, Hollandse romans, [...] Dat is niet het geval. Wieringa schrijft met zoveel empathie over zijn hopeloze gevallen [...] Hoe krijgt hij dat voor elkaar? Vooral door zijn taal en zijn schrijfstijl - datgene wat deze klassieke roman grondvest en vitaliseert. Wieringa bespeelt moeiteloos verscheidene, sterk uiteenlopende registers: lyriek, ironie, botte nuchterheid. Wieringa slijpt zijn personages niet uit, daarvoor is de empathie te groot. De enige vorm van afstand die hij zich tot hen toestaat vindt plaats in de taal, mild en respectvol: "Paul herinnerde zich de eerste keer dat hij voor het eerst babi pangang at. De revolutie in zijn mond. Driehonderd jaar vlees, aardappelen en jus en nu dit." (p.

59) Het psychologisch inzicht dat vervat is in de lyriek geeft de sensatie van maatwerk, toegesneden op (de stemming van) het desbetreffende personage.' (Vullings 2017)

Beoordeling

'De heilige Rita' is een prachtig boek vanwege de stijl - zoveel mooie zinnen om hardop te lezen - en belangrijk boek vanwege het onderwerp: veel mensen begrijpen niet waarom mensen wonend in streken zoals die waar Paul woont, stemmen op partijen als de PVV. Er wonen daar immers geen mensen met andere achtergronden? Dit boek laat je meevoelen met de pijn van de achterblijvers, op een niet meelijwekkende manier.

Recensies

"In een grootse, zintuiglijke roman keert Tommy Wieringa terug naar het landschap van zijn jeugd. Minuscule, gehavende levens krijgen een universele dimensie in een boek dat knettert van ambitie."

<https://www.volkskrant.nl/~a4523800/>

"Op de constructie van deze roman valt werkelijk niets aan te merken, die tilt het geheel naar een hoger plan. Alles loopt naadloos in elkaar over, vult elkaar aan, zorgt voor kantelingen."

<https://www.tzum.info/201...lige-rita/>

"De nieuwe roman van Tommy Wieringa is een schildering van ruraal Nederland met universele reikwijdte die de stemlozen een stem geeft."

<https://www.vn.nl/boek-va...-wieringa/>

Bronnen

Een Grote Twentse Roman, door Tommy Wieringa

<https://www.vn.nl/boek-va...-wieringa/>